

چالش های استفاده از شبکه های اجتماعی و بسترهای خشونت اجتماعی در میان نوجوانان

علی علی پور^۱، عباس نوری^۲، پریسا گل زاده^۳

^۱ سطح چهار (دکتر) حوزه علمیه قم.

^۲ سطح ۳ (ارشد) حوزه علمیه قم.

^۳ سطح ۲ (لیسانس) حوزه علمیه فاطمه الزهرا (س) اسفراین.

نام نویسنده مسئول:

علی علی پور

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۲

چکیده

خشونت یکی از مهمترین معضلات زندگی بشر از همان آغازین روزهای حیات بر روی کره زمین بوده است و اولین عامل به اقدامات خشونت بار، قابیل فرزند آدم ابوالبشر می باشد. خشونت در دو بعد فردی و اجتماعی ممکن است به وقوع بپیوندد و بعد اجتماعی آن به واسطه درگیر کردن تعداد افراد بیشتر، آثار سوء بسیار بیشتری دارد. خشونت های اجتماعی دلایل مختلفی دارد که در عین تفاوت های جزئی در طول تاریخ به واسطه تحولات جوامع، اما ریشه ها و علل ثابتی دارد. و شاید بتوان شبکه های اجتماعی را اصلی ترین عامل در ایجاد ارتباط انتقال احساسات و عواطف در میان جوامع بشری در نقاط مختلف جهان نامید شبکه های اجتماعی در فضای مجازی علاوه بر امکان ارتباطات فردی، به نوعی رسانه مردمی تبدیل شده و هر فردی می تواند از این طریق به طرح دیدگاه و علایق خود بپردازد. این امر در صورت استفاده صحیح، پدیده مثبتی است اما در کنار خود خطراتی دارد که بیش از همه نوجوانان را به دلیل شرایط سنی و کم تجربگی آنها مورد تهدید قرار می دهد. و ثمره این تهدید بروز مشکلات عدیده روانی و نمود آن در رفتار و گفتار نوجوانان می گردد. در این پژوهش به صورت میدانی ضمن بررسی چالش های استفاده از شبکه های اجتماعی به بررسی بسترهای خشونت در میان نوجوانان می پردازیم.

واژگان کلیدی: شبکه های اجتماعی، بسترهای خشونت اجتماعی، چالش های نوجوانان.

مقدمه

دستاوردهای بشر از صنعت و فناوری های نوین علاوه بر منفی که برای بشر داشته و رفاهی که برای او به ارمغان آورده است همواره آسیب هایی را نیز به همراه داشته است، اگرچه بسیاری از ابداعات و نوآوری ها با انگیزه تأمین رفاه و آسایش و تحکیم ارزش های انسانی و در جهت نیل به کمال شکل گرفته است، اما در عین حال به دلیل برخی کج فکری ها و استفاده های نادرست از ابزارهای جدید، این اختراعات، گاه جسم و جان و اخلاق و روان انسان ها را مورد آسیب قرار داده و گاه فرهنگ و اعتقادات و رفتارهای اجتماعی وی را دگرگون کرده است.

اینترنت به عنوان یکی از مهم ترین ابداعات بشر در قرن اخیر، با قابلیت ها و کارکردهای متعدد و گسترده اش، بخش های مختلف زندگی انسانی را تحت تأثیرات مثبت و منفی خود قرار داده است. در حالی که هنوز هیچ کس تصور نمی کرد روزی جنبه اجتماعی اینترنت به صورت کاربرد اصلی آن درآید، شبکه های اجتماعی اینترنتی پای به عرصه وجود گذاشتند. این موضوع در بین کاربران اینترنتی چنان مورد استقبال قرار گرفت که به جرأت می توان گفت یکی از تأثیرگذارترین سرویس های ارائه شده در اینترنت و وب که در سال های اخیر تحول شگرفی در نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان به وجود آورده، شبکه های اجتماعی اینترنتی بوده است.

درباره تأثیرات این روند سخن زیادی گفته شده است که در جای خود قابل بررسی است اما جنبه های منفی نیز داشته است که برخی از آنها عبارتند از:

- ۱- شکل گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذب
- ۲- تبلیغات ضد دینی و القای شبهات
- ۳- نقض حریم خصوصی افراد
- ۴- انزوا و دور ماندن از محیط های واقعی اجتماع
- ۵- تأثیرات منفی رفتاری.

که ماحصل همه ی این ابعاد می تواند ماحصل رفتار و ارتباطات بین نوجوانان در جامعه گردد. بروز ظهور خشونت در رفتار نوجوانان یکی از آثار برون فکنی تأثیرات محیطی بر نوجوانان و حتی بزرگسالان است. خشونت، پدیده ای است پر پیشینه و به درازای تاریخ انسان. عبور تمدن بشری از گردونه های مملو از سختی و خون ریزی و رسیدن به تکامل عقلانی و دانش اندوزی نه تنها از خشونت در روابط اجتماعی کم نکرد، بلکه با پیشرفت دانش تجربی، گسترش تکنولوژی و صنعت، ابزار و ادوات خشونت با قدرت تخریبی و ویرانگری بیشتری ظاهر شد و نیروی خشونت گران را به اندازه های افزایش داد که حتی در تصور انسان اولیه هم نمی گنجید. نازیسم، استالینسیسم، صهیونیسم و تروریسم مکاتب فکری و سیاسی هستند که در بستر آنها جلوه هایی از خشونت امروزی مشاهده می شود.

گسترش دامنه خشونت و پرخاشگری به ویژه در سال های اخیر در جامعه ایران یکی از آسیب های اجتماعی قابل توجه به شمار می رود. خشونت را می توان به طور روز افزونی در برخوردهای بین افراد (خشونت علیه زنان و کودکان در خانواده و جامعه و حتی قتل، همسر کشی و کودک آزاری، اهانت به دیگران و خشونت علیه اموال و ...) در جامعه مشاهده کرد و ما شاهد بروز آن در محیط مدرسه، زمین ورزشی، خانه و خیابان و امثال آن هستیم.

برای این که بتوانیم به تفسیر چگونگی بروز رفتار خشونت آمیز بپردازیم شناخت انواع مختلف عوامل خشونت آفرین و تأثیرگذار بر آن مانند فضای مجازی ضروری است و این تأثیرات در نوجوانان که در مرحله بسیار حساسی از عمر خود قرار دارند جلوه گری بیشتری از خود نشان می دهد بنابراین ضروری است که به صورت ریشه ای «چالش های استفاه از شبکه های اجتماعی و بسترهای خشونت اجتماعی در میان نوجوانان» مورد بررسی و پژوهش بیشتری قرار بگیرد.

پیشینه پژوهش:

خانیک و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان " ظرفیت ها و چالش های شبکه های اجتماعی مجازی برای جامعه مدنی ایران " به این نتیجه رسیدند که کشف همسانی، امکان گفتگو، افشاگری، ایجاد حلقه ارتباطی، کاهش هزینه فعالیت های مدنی، گرایش زیاد مردم به شبکه ها، دسترسی آسان به شهروندان و دسته بندی نظرات آنان، آزادی در تبادل اطلاعات، دفاع از نهاد مدنی، معرفی رفتارهای ناپهناجر مدنی، گستره پوشش، ارتباط دوسویه کنشگران، تقویت سرمایه اجتماعی، افزایش قدرت انتخاب از جمله ظرفیت ها، اعتیاد مجازی، کلاهبرداری مجازی، غلبه حاشیه بر متن، نافرہیختگی، ضعف استفاده حرفه ای، سیاست فیلترینگ، مطالبات مدنی کاذب، وجود روحیه نظاره گری کنترل و نظارت دولت، تسری مشکلات فضای مجازی بر جامعه مدنی، غلبه احساسات بر عقلانیت از جمله چالش هاست. از بین این موارد، کنشگران مدنی شهر تهران مهمترین ظرفیت شبکه ها برای جامعه مدنی را گرایش زیاد مردم به شبکه ها، دسترسی آسان به شهروندان و دسته بندی نظرات آنان و کاهش هزینه فعالیت های مدنی و مهمترین چالش را ضعف استفاده حرفه ای، سیاست فیلترینگ و انتشار مطالبات مدنی کاذب عنوان کرده اند. در پژوهشی مشابه عبدالهیان (۱۳۹۸) با عنوان " شبکه های اجتماعی و چالش های آن برای نظام خانواده در ایران: مطالعه عضویت زوجین در فیس بوک و مسائل و پیامدهای اجتماعی آن بر حریم خانواده " عنوان کردند که بر اساس شواهد به دست آمده، فیس بوک، در تحول حدود خانواده ایرانی به منزله شرایط زمینه ای یا تسهیل گر عمل می کند و نمی توان این شبکه اجتماعی را به تنهایی عامل تحولات خانواده در ایران قلمداد کرد. گذشته از این، طیفی از عوامل فردی تا دگرگونی های کلان اجتماعی در تحول نظام خانواده ایرانی از منظر شفاف شدن حدود خانواده و تغییر تصور سنتی از حریم خانواده دخالت دارند. این نیز بخشی از دستاورد نظری این مقاله خواهد بود. در پژوهش دیگری حسینی راد و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان " بسترهای مورد نیاز برای توسعه سیستم مدیریت آموزش مبتنی بر شبکه های اجتماعی در راستای ارتقای سلامت جامعه "

فضای مجازی

اکنون پیشرفت تکنولوژی باعث سریع تر شدن بسیاری از کارها شده است. اینترنت از جمله وسایل ارتباطی جدیدی است که طی دو دهه مورد امان نظر تعداد قابل توجهی از جوانان و نوجوانان قرار گرفته است. در عصر حاضر اینترنت بر تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه رسوخ نموده است. جوان و نوجوان امروز دیگر محدودیت های گذشته را ندارد. هر لحظه در هر کجا که باشد می تواند با هر نقطه ای از جهان که بخواهد ارتباط برقرار کند. ورود به دنیای مجازی و یا به عبارت بهتر زندگی در محیط های مجازی امری بدیهی در این عصر به شمار می رود.^۱ نوجوانان و جوانان بیشترین و مهم ترین کاربران از اینترنت در ایران هستند. استفاده از اینترنت نه تنها مهم ترین فعالیت آنان در اوقات فراغت به حساب می آید بلکه بیشتر جوانان وقت قابل توجهی را به استفاده از شبکه های اجتماعی اینترنتی اختصاص می دهند.

از مهم ترین ویژگی های اینترنت ایجاد پیوندهای مناسب بین افراد در اقصی نقاط دنیا می باشد. با نزدیک کردن ملت ها به همراه تقویت تعامل و روابط انسانی صحیح میان آن ها، آرزوی دیرین بشر برای ایجاد آرمان شهری جهانی یا به عبارت دیگر جهانی شدن میسر خواهد شد. واقعیت این است که گسترش شبکه جهانی اینترنت فاصله ها را کم کرده و به ایجاد نوعی تشابه به ویژه در جوانان و نوجوانان انجامیده است. جهان گستری جامعه اطلاعاتی که در قالب اینترنت تبلور یافته است راه را برای کسانی که اقلیت نامیده می شوند و می خواستند صدایشان شنیده شود، هموار ساخته است.^۲

شبکه اینترنت همانند یک محل مجازی ملاقات عمومی شهروندان جهان است، یک نقطه تلاقی عمومی است که در آن میلیون ها نفر از سراسر جهان با هم در رابطه قرار می گیرند. قاعده کلی حاکم بر اینترنت استفاده از اطلاعات به گونه ای آزاد است. کارکرد مثبت آن این است که موجب گسترش علوم و انتقال فرهنگ و تسریع در ارتباطات و ... می شود. امروزه اکثر خانواده ها دارای رایانه هستند و اینترنت از تازه ترین دستاوردهای بشر دنیای مجازی ای است که با دنیای واقعی پیرامون ما تفاوت هایی دارد. در جهان مجازی انسان با سرزمینی بدون مرز مواجه می گردد که از فرهنگ های مختلف تشکیل شده است. اینترنت ابزاری است که اگر از آن به طور صحیح استفاده شود موجب تحول بسیار سریع در علوم و رشد و تعالی بشری در تمامی زمینه ها خواهد بود.

۱. صابری، محمد، نقش و تاثیر اینترنت در رفتار اجتماعی نوجوانان و جوانان، ص ۹.

۲. ذکائی، محمد سعید، جوانان و فراغت مجازی، نشریه علوم اجتماعی، شماره ۶، ص ۴۶.

اینترنت، به عنوان یکی از کارآمدترین رسانه‌های جهانی برای برقراری ارتباط و تعامل بین المللی نقش تعیین کننده ای در انتقال فرهنگ و اطلاعات دارد^۳

امروزه موضوع اینترنت، مسأله مهمی برای بیشتر کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه و از جمله کشورهای اسلامی است. آگاهی از پیامدهای اینترنت و در کنار آن، در نظر گرفتن راهبردهای مناسب برای استفاده درست و پیشگیری یا کاهش پیامدهای احتمالی منفی آن، اهمیت اساسی دارد. در جامعه امروز ما، گرایش به اینترنت و استفاده از آن چنان رایج شده است که بیشتر خانواده‌ها، رایانه شخصی دارند و اعضای خانواده، بخش زیادی از وقت خود را در استفاده از اینترنت سپری می‌کنند. اینترنت در میان همه گروه‌های اجتماعی اعم از زن و مرد، پیر و جوان، بی سواد و باسواد از جذابیت خاصی برخوردار است. ویژگی‌های منحصر به فرد اینترنت از جمله محتوای تحریک آمیز، سهولت دسترسی، آسودگی و سادگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، همگی موجب استقبال عظیم مردم در سراسر جهان شده است. امکانات وسیع این دنیای مجازی به حدی است که تمامی افراد خانواده به خصوص نوجوانان و جوانان را در هر سن و با هر تفکر و سلیقه مجذوب و معطوف خود می‌کند. شاید همین ویژگی‌های منحصر به فرد اینترنت است که امکان استفاده نابجا و سوء استفاده از آن را برای کاربران خود فراهم می‌کند. فضای مجازی اینترنت را می‌توان به سرزمینی مجازی دارای زندگی‌های مجازی و جوامع مجازی تشبیه کرد، در این فضا زندگی‌ها و جوامع در عین اینکه واقعیت فیزیکی ندارند اما می‌توانند به شدت دنیای واقعی را تحت تأثیر قرار دهند، تا آنجا که امروز بی اغراق می‌توان گفت رفته رفته فضای مجازی جایگزین فضای واقعی می‌شود. از این رو تنها وجه متمایز فضای مجازی و دنیای حقیقی در این است که حضور شخصیت‌ها قابل لمس نبوده و افراد فاقد واقعیت فیزیکی هستند. مهمترین خصوصیت اینترنت آزادی انتشار اطلاعات است. حافظه مجازی اینترنت این فرصت را فراهم کرده است تا با انباشتی از اطلاعات در این فضا روبرو باشیم. این مسئله در تناقض با سیاست محدود سازی قرار دارد. اینترنت ضد سانسور است و امکان دسترسی به هر نوع اطلاعاتی در آن فراهم است. همچنین اینترنت یک رسانه دو طرفه است؛ به این معنا که هم تولیدکننده متن در این فضا و هم مصرف کننده آن در ادامه امر تولید با یکدیگر در ارتباط هستند و از هم تأثیر می‌پذیرند. تعاملی بودن این فرصت را برای کاربران اینترنتی فراهم می‌کند تا در برخورد با فضای اینترنت فرصت دخالت آرا و نظرات خود را دائماً داشته و از نظرات دیگران نیز مطلع شوند.

چالش‌های شبکه‌های اجتماعی

اگرچه بسیاری از ابداعات و نوآوری‌ها با انگیزه تأمین رفاه و آسایش و تحکیم ارزش‌های انسانی و در جهت نیل به کمال شکل گرفته است، اما در عین حال به دلیل برخی کج فکری‌ها و استفاده‌های نادرست از ابزارهای جدید، این اختراعات، گاه جسم و جان و اخلاق و روان انسان‌ها را مورد آسیب قرار داده و گاه فرهنگ و اعتقادات و رفتارهای اجتماعی وی را دگرگون کرده است. اینترنت به عنوان یکی از مهم‌ترین ابداعات بشر در قرن اخیر، با قابلیت‌ها و کارکردهای متعدد و گسترده اش، بخش‌های مختلف زندگی انسانی را تحت تأثیرات مثبت و منفی خود قرار داده است. مبنا و هدف اصلی اینترنت، برداشتن فاصله جغرافیایی میان انسان‌های سراسر دنیا و ایجاد تحول در عرصه ارتباطات و تبادل اطلاعات است. در حالی که هنوز هیچ کس تصور نمی‌کرد که روزی جنبه اجتماعی اینترنت به صورت کاربرد اصلی آن درآید، شبکه‌های اجتماعی اینترنتی پای به عرصه وجود گذاشتند. این موضوع در بین کاربران اینترنتی چنان مورد استقبال قرار گرفت که به جرأت می‌توان گفت یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده در اینترنت و وب که در سال‌های اخیر تحول شگرفی در نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان به وجود آورده، شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بوده است.

گسترش شبکه‌های اجتماعی مانند هر نوآوری دیگر به ایجاد دگرگونی‌هایی در جنبه‌های مختلف زندگی انجامیده است و در کنار دستاوردهای انکارناپذیر مثبت در زمینه‌های گوناگون، پیامدهای ناخوشایندی نیز به همراه داشته است. ایجاد ارتباطات گروهی و میان فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع‌رسانی و تبادل اطلاعات و نظرات از آشناترین کارکردهای این شبکه‌ها هستند. کاربران اینترنتی از راه عضویت در این شبکه‌ها می‌توانند پروفایل‌ها و صفحه‌های شخصی برای خود بسازند. شبکه‌های

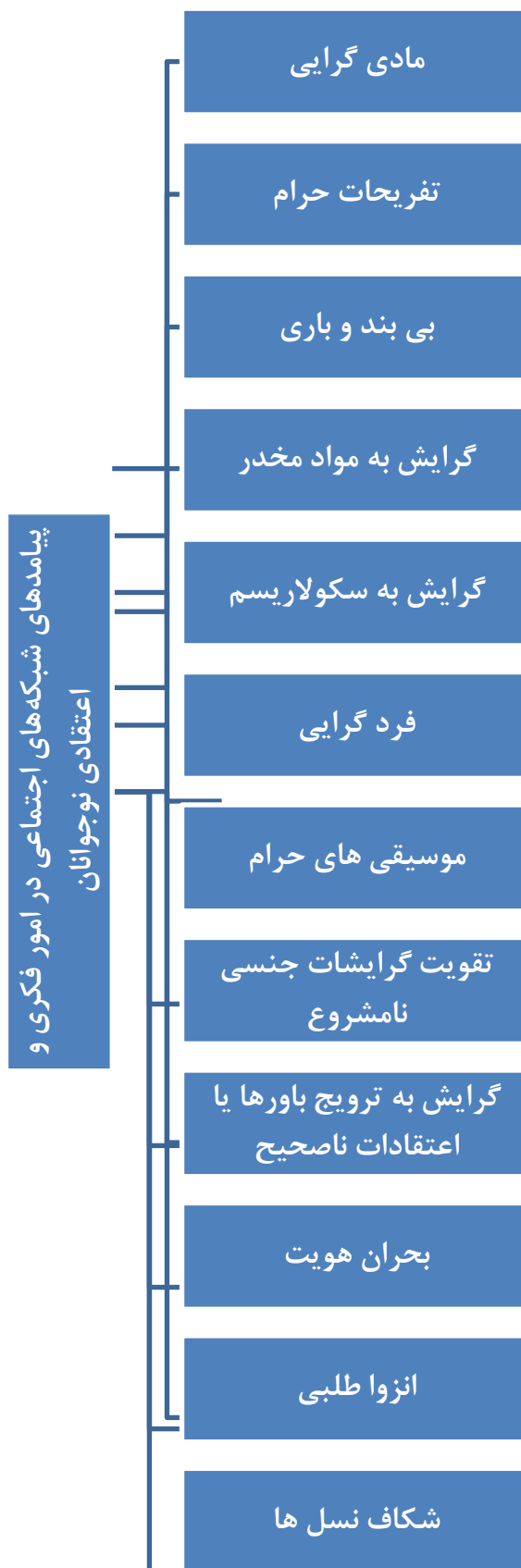
^۳ . شاقاسمی، احسان، مروری بر زمینه‌های تاثیر فضای مجازی بر نظریه‌های ارتباطات، نشریه جهان رسانه، شماره ۱۳، ص ۶۴.

اجتماعی از زنجیرهٔ بهم پیوسته ای از پروفایل ها تشکیل شده اند و اعضا می توانند در این محیط با دوستانشان در ارتباط باشند. کاربران می توانند دوستان و آشنایان قدیمی شان را در شبکه های اجتماعی بیابند، دوستان جدیدی پیدا کنند و همچنین دوستان بیرون از این فضا را برای پیوستن به شبکه های اجتماعی دعوت کنند. این اقدامات کلیشه ای و روزمره، در پشت ظاهر بی خطر و آرام خود، آسیب های فردی و اجتماعی فراوانی در پی داشته است.

هیچ مرز و حکومتی حاکم فضای اینترنتی نیست. به همان میزان که یک نوجوان امریکایی در دسترسی به اینترنت آزاد است یک نوجوان ایرانی نیز از همین حق برخوردار است. امروزه، جوانان و نوجوانان بیشترین سهم را در استفاده از این رسانه دارند و فناوری اینترنت نیز متقابلاً بر نوجوانان، تأثیرات مثبت و منفی می گذارد که بررسی این تأثیرات قابل تأمل است. دوره نوجوانی هم زمان است با دوره بلوغ؛ یکی از بحرانی ترین دوره های زندگی. در دوره بلوغ، تغییرات گوناگونی در ابعاد شخصیتی نوجوان رخ می دهد که هر کدام به نوعی می تواند بر او اثر بگذارد و حتی گاهی شخصیت او را دگرگون سازد

در این معقوله می توان چالش های استفاده از فضا های مجازی برای نوجوانان را در چند بعد اعم از " پیامدهای شبکه های اجتماعی در امور فکری و اعتقادی نوجوانان " " پیامدهای منفی شبکه های اجتماعی در عرصه رفتار و کنش نوجوانان " که در ادامه به ابعاد هر یک از آنها می پردازیم.

خشونت در فضای مجازی

یکی از عوامل افزایش روزافزون خشونت در جامعه ما، انعکاس خشونت توسط رسانه های شبکه های اجتماعی است، وقتی صحنه های قتل و تجاوز روی اینترنت قرار می گیرد و توسط شبکه های اجتماعی تسری پیدا می کند براحتی می توان افزایش خشونت ورزی در جامعه را پیش بینی کرد.

ناگفته پیداست که ریشه اصلی خشونت در جامعه را باید ناشی از نابرابری های افسار گسیخته طبقاتی، فقدان فرصت های برابر برای همه افراد، بیکاری، عوامل شخصیتی و موقعیتی دانست اما از سوی دیگر با ورود شبکه های اجتماعی نوظهور در تلفن

های همراه و انعکاس تصاویر و فیلم های قتل ها و فجایع انسانی در میان جوانان، می رود که نوعی حساسیت زدایی و عادی سازی جنایت در میان اعضای جدید جامعه حاکم شود. در واقع، تبادل فیلم ها و عکس های بسیار فجیع توسط نرم افزارهای تلفن همراه و در اینترنت به طور ناخواسته ای منجر به یادگیری الگوهای رفتاری نامطلوب شده و به رفتارهای خشونت آمیز دامن می زند زیرا باعث کنجکاوی افراد و تماشای این گونه رفتارها می شود.^۴

کسانی که این فیلم ها و عکس ها را منتشر کرده و گسترش می دهند قصد اطلاع رسانی ندارند چرا که رسالت این وظیفه ایجاب می کند که بعضی صحنه ها از چشم نوجوانان و جوانان دور بماند در واقع این گونه اقدامات فقط بیانگر ناهنجاری رفتاری، خشونت خواهی و خشونت طلبی بوده و تماشاگران ناخواسته این گونه تصاویر و فیلم ها از روی کنجکاوی و کسب خبر به آنها سر می زنند و تماشای صحنه های آزاردهنده و وحشتناک که بدون ریشه یابی و راهکار در اختیار افراد قرار می گیرد ذهن شهروندان را مشوش کرده و تسری این وقایع، نابسامانی را در جامعه تسریع بخشیده و احساس ناامنی عمومی، وجدان جمعی را آزرده می کند.

انتشار فجایع اینچنینی، زشتی عمل را در ذهن افراد عادی سازی می کند و برای افرادی که بالقوه آمادگی چنین جنایاتی را دارند، همچون موجی موافق عمل می کند و از سوی دیگر نشر این موارد بدون آسیب شناسی کارشناسان و اقدام عملی نهادهای ذیربط، ترس و وحشت را در جامعه تسری می دهد و اعتماد عمومی را متزلزل می سازد.

از منظر یادگیری اجتماعی، پرخاشگری و خشونت، صورت آموخته ای از رفتار اجتماعی است به عبارت دیگر ما شیوه های مختلف آسیب رساندن به دیگران را یاد می گیریم؛ درست به همان صورت که بسیاری از شکل های دیگر کنش های اجتماعی را می آموزیم. مشاهده خشونت در دنیای واقعی به اضافه نمایش خشونت رسانه ای، یک بار سنگین از وقایع خشن را ایجاد می کند. افرادی که این بار اضافی را تجربه کرده اند، بیشتر احتمال دارد که از خشونت برای ایجاد و استوار کردن هویتشان به عنوان عنصری از یک گروه ضداجتماعی و منزوی استفاده کنند.

بنابر آنچه گفته شد به رغم وجود مشکلات ساختاری در جامعه که ریشه خشونت های اخیر را دامن می زند، نشر خشونت ها به صورت فیلم و تصویر، به جای ارائه آمار های سازنده که بدون برنامه ریزی صحیح توسط افراد صورت می گیرد، نه تنها عامل محرکی برای بازتولید این جنایات است بلکه نوعی احساس ناامنی را در شهروندان به وجود می آورد چرا که ترس افراد متناسب با فراوانی جرم نیست و این شبکه های اجتماعی است که به معضل اجتماعی، با نشان دادن جزئیات دامن می زنند و از سوی دیگر با نشان دادن فیلم های واقعی از قتل و جنایت و عادی سازی آن در ذهن شهروندان، وجدان جمعی حساسیت مطلوب را از دست می دهد و به مرور، وقتی افراد در معرض وقوع مکرر خشونت پراکنی قرار می گیرند نوعی اثر حساسیت زدایی ایجاد می شود و افراد به باورهایی هدایت می شوند که می توانند به شیوه های آموخته شده به دیگران آسیب برسانند.^۵

علاوه بر این موارد، در خود فضای مجازی و شبکه های اجتماعی نوع دیگری از خشونت جریان دارد که فیزیکی نیست بلکه با اعصاب و آبروی افراد سر و کار دارد. این نوع خشونت که می توان از آن به خشونت مجازی تعبیر کرد وسیله ای برای تخلیه خشم کاربران اینترنت با هویت نامعلوم است که می تواند روان دیگران را مورد آسیب قرار دهد.

بسیاری از افرادی که در فضای مجازی دست به اقدامات خشونت بار می زنند، نه تنها از سلامت روان نسبی برخوردارند، بلکه افرادی معقول و منطقی در جامعه هستند، اما خصوصیات این فضا به گونه ای است که واکنشی دیگرگونه را در افراد برمی انگیزاند. یکی از خصوصیات مهم فضای مجازی که باعث پسررفت رفتاری در افراد می شود، حذف سرخ های غیرکلامی از این فضا است؛ سرخ های کلامی به معنای لحن صدا و شیوه بیان کلمات، حالت های چهره ای و وضعیت بدن و دست ها است. این خصوصیت باعث می شود حتی کسانی که به دنبال خشونت ورزی در شبکه های اجتماعی نیستند، گاهی مواقع به این عارضه دچار شوند.^۶

فضای مجازی، محدودیت هایی دارد که اغلب در نظر گرفته نمی شود و به طور اشتباه به عنوان رابطه ای کامل و قابل جایگزین با رابطه واقعی فرض می شود. این خطا به قیمت آن تمام می شود که تعبیر و تفسیر داده ها، با خطای زیادی همراه شود و بنابراین،

۴. شجاعی، محمد صادق، روان شناسی و آسیب شناسی اینترنت؛ نشریه روان شناسی و دین، شماره اول، ص ۴۹.

۵. شجاعی، محمد صادق، روان شناسی و آسیب شناسی اینترنت؛ نشریه روان شناسی و دین، شماره اول، ص ۵۱.

۶. امیری، مصطفی، گفتمان بی مرز (چت، آسیب ها و کاربردها)، نشریه میان رشته ای پیام، شماره ۹۱، ص ۶۴.

دید دو طرف گفتگو از ماجرا، فاصله زیادی داشته باشد و همین امر باعث جرقه زدن آتش خشونت می شود که نمونه های آن را در بحث های گروهی در شبکه های اجتماعی مجازی بسیار می توان دید

بحث و نتیجه گیری

اینترنت به عنوان یکی از مهم ترین ابداعات بشر در قرن اخیر، با قابلیت ها و کارکردهای متعدد و گسترده اش، بخش های مختلف زندگی انسانی را تحت تأثیرات مثبت و منفی خود قرار داده است. در عصر حاضر اینترنت بر تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه رسوخ نموده است. جوان و نوجوان امروز دیگر محدودیت های گذشته را ندارد. هر لحظه در هر کجا که باشد می تواند با هر نقطه ای از جهان که بخواهد ارتباط برقرار کند. ورود به دنیای مجازی و یا به عبارت بهتر زندگی در محیط های مجازی امری بدیهی در این عصر به شمار می رود.

نوجوانان و جوانان بیشترین و مهم ترین کاربران از اینترنت در ایران هستند. استفاده از اینترنت نه تنها مهم ترین فعالیت آنان در اوقات فراغت به حساب می آید بلکه بیشتر جوانان وقت قابل توجهی را به استفاده از شبکه های اجتماعی اینترنتی اختصاص می دهند. ویژگی های منحصر به فرد اینترنت از جمله محتوای تحریک آمیز، سهولت دسترسی، آسودگی و سادگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، همگی موجب استقبال عظیم مردم در سراسر جهان شده است.

در این میان ارتباط از طریق فضای مجازی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل نوجوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) تأثیرگذارند، در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تأثیرگذارند. امروزه با توجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته اند، نمی توان آن ها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه ی افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند. در واقع شبکه های اجتماعی به مانند هر پدیده دیگری، دارای نکات مثبتی است مانند: انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات، امکان بیان ایده ها به صورت آزادانه و آشنایی با ایده ها، افکار و سلیقه های دیگران، تبلیغ و توسعه ارزش های انسانی و اخلاقی در عرصه جهانی و ...

گسترش شبکه های اجتماعی مانند هر نوآوری دیگر به ایجاد دگرگونی هایی در جنبه های مختلف زندگی انجامیده است و در کنار دستاوردهای انکارناپذیر مثبت در زمینه های گوناگون، پیامدهای ناخوشایندی نیز به همراه داشته است. نوجوانان به دلیل شرایط سنی و روحی، بیش از دیگران در معرض آسیب های شبکه های اجتماعی هستند.

ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می باشد و برای جلوگیری از هم پاشیدگی خانواده ها، والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آنها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می شود. لذا، چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید. علاوه بر تأثیرات بیرونی بر خلیات و نوع رفتار نوجوانان و جوانان می تواند تأثیر گذار باشد.

معضلی که در چند سال اخیر شاهد رشد آن در بین نوجوانان بودیم رفتارهای نامتعارف سرکشی و خشونت بوده است که یکی از علل آن می تواند تأثیرات فضای مجازی و اینترنت بر این قشر آسیب پذیر و حساس جامعه باشد در واقع خشونت اجتماعی به نوعی از خشونت اطلاق می گردد که در سطح جامعه رخ می دهد. به عبارت دیگر خشونت اجتماعی، بر خلاف خشونت فردی، حداقل در میان دو نفر و اغلب از چندین دسته یا گروه روی می دهد و از این رو به بسیاری از اعضای جامعه آسیب وارد می آورد. خشونت اجتماعی اغلب به گروه های خاصی از جامعه تعلق دارد به این معنا که بروز خشونت در میان آنها شایع تر است با این وجود، هر انسانی به طور بالقوه می تواند اقدام به خشونت اجتماعی کند.

دلایل ایجاد خشونت اجتماعی از منظر قرآن را می توان به چهار دسته کلی تقسیم کرد: بسترهای روحی و روانی، شامل: حسادت، کینه، روحیه تجاوز طلبی و...؛ بسترهای خانوادگی شامل: تبعیض در خانواده و کمبود محبت؛ بسترهای فرهنگی شامل: جهل، اطلاعات بی اساس، جنسیت، استهزاء، دشنام، استعلاء و...؛ و در نهایت بسترهای اجتماعی که شامل: فقر یا ترس از فقر، اختلافات اجتماعی، منفعت طلبی، قتل و... می باشد. جامعه ای که عاری از خشونت های اجتماعی باشد دارای سطوح بالایی از امنیت، رفاه و آسایش خواهد بود زیرا علل و عواملی که خشونت را از این جامعه گرفته است همان مواردی است که لازمه ایجاد یک جامعه امن و مرفه می باشد. که همه ی موارد عنوان شده ابتدا ریشه در عوامل محیطی و متاثر از محیط پیرامونی نوجوانان دارد که قطعاً نمی توان ویژگی های فضای مجازی حاکم بر جامعه امروزی را در تحقق این امر نادیده گرفت. فلذا این موضوع می تواند تهدید باشد برای فرهنگ و روابط اجتماعی در جامعه اسلامی ایران که به نظر می رسد با عدم کنترل و مدیریت آن رو به اضمحلال می رود. فلذا پیشنهاد می شود تا آموزش کامل استفاده از فضای مجازی و فرهنگ سازی صحیح در این مورد مدیریت شبکه های اجتماعی و جلوگیری از دسترسی به شبکه هایی که مغایر با فرهنگ و آداب و رفتار مردم ایران هستند جدی گرفته شود و توأم با اطلاع رسانی و نحوه صحیح استفاده از این فناوری جلسات آموزشی از سوی مصادر امور فرهنگی در شهرستان ها و دغدغه مندان این حوزه به منظور آشنا نمودن و اطلاع رسانی به والدین در مورد فناوری های جدید به ویژه اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی صورت پذیرد. علی هذا به محققین آینده نیز پیشنهاد می گردد به صورت کمی نیز ابعاد مطرح شده در این پژوهش را اقصاء مختلف جامعه مورد بررسی و تحلیل قرار دهند.

منابع و مراجع

- [۱] احمدپور، مریم و قادرزاده، امید (۱۳۸۹)، «تعامل در فضای سایبر و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان»، فصلنامه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۵.
- [۲] احمدنیا، شیرین، بررسی جامعه شناختی تاثیرات شبکه های اجتماعی مجازی بر مناسبات خانوادگی، مجموعه مقالات همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، ۱۳۹۲.
- [۳] اسماعیلی، لیلا، چالش های امنیتی و راهکارهای مقابله با آن در شبکه های اجتماعی، در مجموعه مقالات همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، ۱۳۹۲.
- [۴] امیریور، مهناز و گریوانی، مریم (۱۳۹۳)، تأثیر شبکه های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، سال اول، شماره ۳.
- [۵] امیری، مصطفی، (۱۳۸۷)، گفتمان بی مرز (چت، آسیب ها و کاربردها)، نشریه میان رشته ای پیام، شماره ۹۱.
- [۶] باقری دولت آبادی، علی، تأثیر فضای مجازی بر هویت و همبستگی ملی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۶۰.
- [۷] بحرانی، شعله؛ سروش، مریم و حسینی، مریم (۱۳۹۰)، مقایسه جنسیتی رابطه رسانه ها، هویت و سبک زندگی در بین جوانان شهر شیراز، مطالعات ملی، سال دوازدهم، شماره ۳.
- [۸] بشیر، حسن و افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۱)، «شبکه های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۱.
- [۹] بصیریان جهرمی، حسین (۱۳۹۲)، رسانه های اجتماعی: ابعاد و ظرفیت ها، تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی رسانه ها.
- [۱۰] خوشنویس، ناهید (۱۳۸۹)، «رسانه و سبک زندگی»، ماهنامه انجمن روابط عمومی ایران، شماره ۷۳.
- [۱۱] ذکائی، محمد سعید، (۱۳۸۳)، جوانان و فراغت مجازی، نشریه علوم اجتماعی، مطالعات جوانان، بهار، شماره ۶.
- [۱۲] ربیعی، علی (۱۳۸۷)، «رسانه های نوین و بحران هویت»، فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، شماره ۴.
- [۱۳] رفعت جاه، مریم و علی شکوری (۱۳۸۷)، «اینترنت و هویت اجتماعی»، فصلنامه جهانی رسانه، شماره ۵.